

УДК 371.13:502

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ – СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Н.В.Грамастик

*кандидат педагогічних наук,**Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Дошкільний вік – найбільш відповідний час для формування у дитини першооснов екологічної культури. Тому відповідальна роль покладається на вихователя дошкільного закладу освіти, завданням якого є формування у дітей системи екологічних знань.

Втілюючи в життя ідеї стійкого розвитку й усвідомлюючи цінність захисту довкілля, однією з невід'ємних складових фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільного закладу освіти має бути формування екологічної компетентності.

Ключові слова: *екологічна освіта і виховання, екологічна компетентність, фахова підготовка майбутніх вихователів.*

У контексті стрімких процесів світової та європейської інтеграції освіта України покликана навчити громадян жити спільно, постійно дбаючи про відновлення й збереження ноосфери планети. Виконати це завдання можливо за умов належного рівня екологічної відповідальності кожної людини, тому діяльність усіх ланок системи неперервної освіти має бути зорієнтована на пошук ефективних способів екологічної підготовки суб'єктів педагогічного процесу, що регламентовано положеннями Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту».

Виправити становище можна, залучаючи молоде покоління до пізнання принципів раціонального природокористування.

Ключовою фігурою у формуванні екологічної компетенції майбутніх поколінь був, є і залишається педагог. Тому фахова підготовка студентів – майбутніх вихователів, їх екологічна освіта, культура, готовність до природоохоронної роботи з дітьми, громадянська позиція і, зрештою, екологічна компетентність – важливі складові професійної підготовки фахівців.

Формування екологічної культури починається вже з дошкільного віку. Отже, відповідальна роль покладена на вихователя, одним із завдань якого є екологічне виховання дошкільників, а саме: формування системи знань, поглядів, переконань, що є основою відповідального та дієвого ставлення до навколишнього природного середовища, тобто формування екологічної культури дошкільника.

У дитячому садку вихователь зобов'язаний виховувати ціннісне ставлення дитини до природи, вчити берегти довкілля та піклуватися про його чистоту. Тому природно, що сьогодні виникає нагальна проблема формування екологічної компетентності насамперед вихователів дошкільного закладу освіти в процесі їх фахової підготовки.

Для розв'язання окресленої проблеми в сучасній науці сформувалися певні передумови. Зокрема, у галузі психології та педагогіки значна кількість робіт науковців присвячена проблемі формування фахових компетентностей педагогічного працівника (О.Ануфрієва, Н.Бібік, Л.Карпова, О.Козирева, Л.Крайнова, Н.Кузьміна та ін.), проблемі формування та розвитку екологічної компетентності майбутніх фахівців (Г.Бордовська, О.Колонькова, Л.Лук'янова, В.Маршицька, Н.Олійник, Н.Пустовіт, Л.Руденко, С.Старовойт, Л.Титаренко, В.Шарко, С.Шмалей та ін.).

У дослідженнях міститься справжнє бачення поняття «екологічна компетентність».

Зауважимо, що технологію формування означеної особистісно-професійної якості у студентів педагогічного університету чи не найбільш системно охарактеризовано у працях Л.Білик, О.Гуренкової, Д.Єрмакова, С.Жданової, О.Пруцакової та ін.

Отож, аналіз педагогічної літератури щодо сутності екологічної компетентності особистості розкриває досить широке поле трактувань цього терміна. Єдиного підходу до визначення поняття екологічної компетентності немає. Так, більшість авторів погоджуються з

думкою, що екологічна компетентність – це категорія екологічної діяльності, пов'язана з екологічною свідомістю, екологічним мисленням та екологічними цінностями.

Найбільш ґрунтовно це поняття розкрито у дослідженні Н.Стрижак, яка розуміє під екологічною компетентністю інтегральний особистісний розвиток, що забезпечує здатність виокремлювати, розуміти, оцінювати сучасні екологічні процеси, спрямовані на забезпечення екологічної рівноваги та раціонального природокористування [1].

Л.Титаренко розглядає екологічну компетентність студентів як «здатність застосовувати екологічні знання та досвід у професійних і життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей та непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям на основі усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем, відповідальності за екологічні наслідки власної професійної і побутової діяльності» [2].

На думку О.Матеюк, екологічна компетентність молоді сьогодні визначається як здатність застосовувати екологічні знання й досвід у життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей і відповідальністю за екологічні наслідки власної діяльності [3].

Екологічна компетентність дає змогу сучасній особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципом сталого розвитку.

Говорячи безпосередньо про вихователя як носія засад екологічної культури, слід зазначити, що науковці вважають, що готовність педагога до екологічного виховання дітей визначається рівнем його професійної компетентності, під якою розуміють: рівень сформованості у студентів екологічних знань, умінь, навичок, спрямованих на формування екологічної культури вихованців [4].

Структурно «екологічна компетентність» включає в себе знання і вміння, емоції і цінності, практичну діяльність і поведінку. Тому формування екологічної компетентності – цілеспрямований тривалий процес підготовки особистості до виконання екологічних функцій, що включає оволодіння екологічними знаннями, умінням, розвитком відповідної мотиваційної діяльності, які забезпечать здатність майбутнього фахівця науково обґрунтовувати, вибирати, застосовувати і створювати природобезпечну технологію [5].

Аналіз наукових праць з окресленого питання дає змогу стверджувати, що у структурі екологічної компетентності науковці найчастіше виокремлюють такі компоненти: когнітивний, професійно-орієнтований та особистісно-ціннісний, що забезпечує здатність виокремлювати, розуміти, оцінювати сучасні екологічні процеси, спрямовані на забезпечення екологічної рівноваги та раціонального природокористування.

До основних критеріїв сформованості екологічної компетентності майбутніх вихователів можна віднести:

- обізнаність із екологічною проблематикою, усвідомлення екологічних проблем місцевого рівня, наявність досвіду у вирішенні екологічних проблем;
- місце екологічних цінностей в ієрархії особистісних, характер ставлення до природи, екологічно відповідальна поведінка й діяльність у професійній та побутовій сферах;
- готовність приймати рішення та діяти в довкіллі з мінімальною шкодою для нього, відповідальність за екологічні наслідки своєї діяльності [6].

Ефективність формування екологічної компетентності студентів значною мірою залежить від вибору доцільних форм і методів екологічної підготовки. Вдало, на наш погляд, визначені форми та методи впливу на свідомість у своїй сукупності можуть стати методологічним підґрунтям формування екологічної компетентності й екологічно безпечного життя людини в соціально-природному середовищі.

Тому в процесі фахової підготовки студентів з метою формування екологічної компетентності варто використовувати інтерактивні (пошукові, дослідницькі та проектувальні) методи навчання, які сприяють актуалізації ціннісних орієнтацій, усвідомленню важливості екологічних проблем.

Зокрема, наш досвід переконує в тому, що лекцію із застосуванням проблемного методу навчання доцільно вважати інтерактивною. Такий різновид лекції, як відомо, передбачає створення і розв'язання відповідних проблемних ситуацій, причому не тільки екологічного, але й професійного спрямування.

До того ж формування екологічної компетентності вихователів передбачає створення навчально-виховного середовища, в якому відбувається їх професійне зростання. Еколого-

розвивальне середовище в широкому розумінні – це єдність природного, предметного, соціального та середовища внутрішнього «Я». Щоб сформувати екологічну компетентність, студент має сам орієнтуватися в екологічних проблемах (глобальних, регіональних, місцевих), мати сформоване почуття екологічної відповідальності за стан природи, бажання й дієву готовність до її збереження.

Основою екологічної компетентності вихователів дошкільних закладів освіти є екологічна відповідальність, уміння та здібності застосувати наявні знання в конкретній ситуації. У зв'язку з цим особливе місце в процесі фахової підготовки майбутніх вихователів посідає робота проблемних груп як різновид індивідуальної науково-дослідної роботи студентів.

Організація науково-дослідної роботи має на меті вирішення таких завдань, як: активізація імітаційно-педагогічної діяльності студентів на заняттях, ефективний розвиток і використання наукового потенціалу кожного учасника навчального процесу.

Ефективними формами науково-дослідної роботи майбутніх вихователів є: підготовка курсових, дипломних і магістерських проектів, виступи з доповіддю на конференціях, семінарах, круглих столах.

Отже, самостійний науковий пошук є важливим моментом у процесі формування екологічної компетентності, оскільки спрямований на знаходження вибіркової інформації. У свою чергу, навчально-дослідна діяльність студентів сприяє розвитку самостійності мислення майбутніх спеціалістів, стимулює їх до творчого пошуку. Вкрай важливо, щоб набуті екологічні знання студентів перейшли в екологічні вміння.

До активних форм навчання належать тренінги, що сприяють формуванню інтелектуальної активності особистості, тобто ті, кого навчають, можуть не тільки самостійно оцінити свої можливості, але й раціонально змінювати їх відповідно до обставин. Тренінгові форми навчання здатні охопити весь потенціал людини (рівень її самостійності, здатності до прийняття рішень, взаємодії). Кінцевим результатом навчання з використанням тренінгів є спрямування на поглиблення і розширення екологічної компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу.

Таким чином, екологічна компетентність вихователів дошкільних закладів освіти є інтегрованим результатом їхньої професійної підготовки, який формується завдяки опануванню змістом предметів екологічного спрямування, набуттю досвіду використання екологічних знань і активній участі в природоохоронній діяльності

Крім того, ефективність процесу формування екологічної компетентності вихователів буде залежати від здатності викладача вищого навчального закладу творчо використати весь наявний арсенал форм і методів екологічного навчання та виховання. З поглибленим вивченням цього аспекту ми пов'язуємо перспективи подальших наукових розвідок.

1. Стрижак Н. І. Методичні особливості формування екологічної компетентності у студентів лісотехнічних коледжів / Н. І. Стрижак // Актуальні проблеми сучасної науки: зб. наукових праць (за матеріалами дев'ятої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив» 22-24 жовтня 2012 р.) – intkonf.org > ... > Соціум. Наука. Культура.
2. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Л. М. Титаренко. – К., 2007. – 20 с.
3. Матеюк О. П. Формування професійної екологічної компетентності студентів університету у контексті завдань сталого розвитку / О. П. Матеюк // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького: Серія «Педагогічні та психологічні науки». – 2011. – Вип. 1. – С. 91-103.
4. Марченко Л. І. Екологічна компетентність як показник екологічної освіти та як складова життєвої компетентності / Л. І. Марченко // Проблеми освіти : науково-методич. збірник. – 2010. – № 64. – С. 92-95.
5. Формування екологічної компетентності школярів: наук-метод. посіб. / [Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, Л. Д. Руденко, О. О. Колонькова]. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 64 с.
6. Лук'янова Л. Б. Феномени екологічної компетентності / Л. Б. Лук'янова // Філософія педагогічної майстерності: Зб. наук. пр.; Редкол.: Н. Г. Ничкало та ін. – К. : Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – С. 136-145.
7. Олійник Н. Ю. Формування екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму у процесі навчання інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (інформатика)» / Н. Ю. Олійник. – Харків, 2005. – 19 с.

8. Жданова С. А. Формирование экологической компетентности специалиста дошкольного образовательного учреждения в процессе повышения квалификации : дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.08 / Светлана Александровна Жданова. – Шуя, 2009. – 261 с.

Граматык Н. В. Некоторые аспекты формирования экологической компетентности как составляющей профессиональной подготовки воспитателей дошкольных учреждений воспитания.

Дошкольный возраст – наиболее подходящее время для формирования у ребенка первооснов экологической культуры. Поэтому ответственная роль возлагается на воспитателя дошкольного учреждения образования, задачей которого является формирование у детей системы экологических знаний.

Воплощая в жизнь идеи устойчивого развития и осознавая ценность защиты окружающей среды, одной из неотъемлемых составляющих профессиональной подготовки будущих воспитателей дошкольного учреждения должно быть формирование экологической компетентности.

Ключевые слова: экологическое образование и воспитание, экологическая компетентность, профессиональная подготовка будущих воспитателей.

Gramatyk N. V. Forming of ecological competence as an element of professional training of educators in preschool educational institutions.

Preschool age is the best time for the formation of a child's fundamental principles of ecological culture. In this regard, the responsible role assigned to the preschool educational institution teacher whose purpose is to develop in children the system of ecological knowledge.

Realizing the idea of sustainable development and understanding the value of environmental protection, one of the essential components of professional training of future teachers of preschool educational institution should be the ecological competency formation.

Key words: ecological education and upbringing, ecological competency, professional training of preschool educational institution teachers.